

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

METHODICS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS' PROFESSIONAL IMAGE FORMING AT PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

У статті запропоновано авторську методику формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у процесі їх навчання у педагогічних закладах вищої освіти. Представлено варіанти структуризації змісту процесу формування професійного іміджу у майбутніх учителів іноземних мов за кількома ознаками. Визначено підходи й принципи його конструювання за концентраторами «Мій габітарний імідж», «Мій вербальний імідж», «Мій середовищний імідж». Визначено основні форми, методи та засоби реалізації визначеного змісту, серед яких важливе місце посідає не лише формалізована, а й неформальна та інформальна освіта.

Ключові слова: професійна підготовка, професійний імідж, вчитель іноземних мов, зміст процесу формування професійного іміджу, методи навчання, організаційні форми, засоби навчання.

В статті предложена авторская методика формирования профессионального имиджа будущих учителей иностранных языков в процессе их обучения в педагогических учреждениях высшего образования. Представлены варианты структуризации содержания процесса формирования профессионального имиджа будущих учителей иностранных языков по нескольким признакам. Определены подходы и принципы его конструирования по концентраторам «Мой габитарный имидж», «Мой вербальный имидж», «Мой средовищный имидж». Определены основные формы, методы и средства реализации указанного содержания, среди которых важное место занимает не только формализованное, но и неформальное, а также информальное образование.

тарний імідж», «Мій вербальний імідж», «Мій просторовий імідж». Определены основные формы, методы и средства реализации представленного содержания, среди которых важное место занимает не только формальное, но и неформальное, а также информальное образование.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональный имидж, учитель иностранных языков, содержание процесса формирования профессионального имиджа, методы обучения, организационные формы, средства обучения.

The article proposes an author's methodics of future foreign languages teachers' professional image forming in the process of their training at pedagogical institutions of higher education. Variants for structuring the content of future foreign languages teachers' professional image forming based on several grounds are presented. The approaches and principles of constructing the content according to such content concentrators as "My visual image", "My verbal image", "My medium image" are proposed. The basic teaching forms, methods and aids for realizing the defined content are determined. Formal as well as non-formal and informal education is given much attention in this process.

Key words: professional training, professional image, teacher of foreign languages, content of professional image forming, teaching methods, organizational forms, teaching aids.

УДК 378.02:372.8:371.15

Ткаченко Н.М.,

канд. пед. наук, доцент, докторант
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді. За сучасних умов серйозних змін зазнало поняття професіоналізму, яке розуміється як результат входження людини в професію і досягнення в ній якісно нового рівня. Безперечним є те, що, коли особистість впевнено набирає траєкторію зростання, виходить на лідерські позиції в своїй професійній сфері, забезпечення бездоганної репутації і довіри є для неї особливо важливим. З огляду на це необхідним атрибутом професійних відносин сьогодні стає професійний імідж. Він визначає місце кожного у структурі суспільних, професійних та міжособистісних стосунків, відкриває шлях до вивчення механізмів самоєфективності, до аналізу розвитку здібностей, виявлення умов для регулювання своєї професійної активності. Правильно сконструйований професійний імідж є механізмом, що оптимізує професійну діяльність людини.

Глибинними змінами в системі загальної середньої освіти та переосмисленням значення вивчення іноземних мов на сучасному етапі зумовлена реалізація стратегічного завдання

підготовки вчителя іноземних мов та формування його професійного іміджу.

З огляду на це пріоритетним напрямком вищої педагогічної школи стає організація освітнього процесу, зорієнтованого на становлення особистості вчителя іноземних мов (вчителя мобільного, підготовленого до неперервної самоосвіти, здатного адаптуватися до умов середовища, презентувати себе, бути конкурентним на ринку праці). Це задовольнить виклики сьогодення, сприятиме підвищенню соціального успіху вчителя іноземних мов й забезпеченню його успішної самопрезентації як професіонала у педагогічному й інших середовищах.

Актуалізується потреба розроблення методики цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям для розроблення методики цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов слугують праці науковців, присвячені вивченню психолого-педагогічних

аспектів формування професійного іміджу фахівців педагогічних спеціальностей. Це питання вивчали Н. Антонова, О. Бекетова, Г. Бриль, Т. Бусигіна, Н. Гайдук, М. Єлагін, В. Ісаченко, А. Калюжний, О. Камишева, Л. Качалова, Л. Ковальчук, А. Кононенко, Т. Кулакова, І. Ніколаєску, С. Попиченко, І. Размолодчикова, Л. Семенова, М. Сперанська-Скарга, М. Субочева, Н. Тарасенко, В. Черепанова, Є. Яковлева та інші. Аналіз праць цих учених засвідчив наявність значних відмінностей у розумінні понять «імідж» та «професійний імідж», компонентного складу професійного іміджу педагога, а також у підходах до обґрунтування теоретичних засад формування професійного іміджу вчителя, що пояснюється відсутністю фундаментальної теорії іміджу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування професійного іміджу майбутнього вчителя іноземних мов досі не представлена у сучасних наукових розвідках із теорії та методика професійної освіти, хоча і є актуальною. Це обмежує використання педагогічних факторів та забезпечення відповідних умов для його формування, гальмує розвиток іміджотворчої діяльності у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), уповільнює застосування в освітньому процесі сучасних педагогічних технологій.

Метою публікації є розроблення авторської методики формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти, що може стати орієнтиром для професійної підготовки у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних елементів методичної системи є зміст, що передбачає сформовану систему знань, умінь, навичок особистості, досвіду її творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу [1, с. 321].

Під час обґрунтування змісту підготовки майбутніх учителів іноземних мов з огляду на формування у них професійного іміджу доцільно керуватися розумінням сутності та структури цього феномену.

В основу авторської методики формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов покладено ідею розглядати професійний імідж вчителя іноземних мов як статусно-рольову характеристику, що об'єднує систему його зовнішніх і внутрішніх індивідуальних і професійних якостей і компетентностей, виявляється, підтверджується і розвивається у процесі оволодіння ним соціально-професійним досвідом і покликана створити в громадськості образ соціально-професійної ролі, яку він конструює.

У структурному аспекті професійний імідж учителя іноземних мов трактується нами як багатоконпонентна структура, побудована на основі таких взаємопов'язаних та взаємозумовлених складових

компонентів: мотиваційно-ціннісного (система спонукань та цінностей, що зумовлюють спрямування активності вчителя іноземних мов на створення позитивного професійного іміджу), гностичного (комплекс психолого-педагогічних, фахових знань і пізнавальних умінь, що є основою для формування професійного іміджу вчителя іноземних мов), практично-діяльнісного (сукупність практичних, інтелектуальних, організаторських умінь, що забезпечують створення позитивного професійного іміджу), особистісно-рефлексивного (творчі, ділові якості та здатність до саморегуляції, самоорганізації та власної іміджотворчої діяльності).

Визначені компоненти мають стати об'єктами впливу у процесі підготовки майбутнього вчителя іноземних мов в аспекті реалізації ідей іміджології. Саме вони визначають оптимальність такої підготовки.

З огляду на це нами запропоновано варіанти структури змісту процесу формування професійного іміджу у майбутніх учителів іноземних мов за кількома ознаками:

- за функціями професійного іміджу у становленні особистості;
- за компонентами професійного іміджу;
- за складниками професійного іміджу.

За функціями професійного іміджу у становленні особистості виокремлюємо такі напрями формування:

- *нормативний* (забезпечує засвоєння соціальних норм і традицій відносно професії вчителя, правил педагогічної етики, які зумовлюються соціокультурним рівнем розвитку суспільства. Зміст виховної діяльності обов'язково має містити ті норми, правила і стереотипи поведінки, які визнані в суспільстві. Як справедливо зазначають науковці [7, с. 131–132], у змісті має бути не тільки інформація про норми, а й можливість набуття особистісного досвіду. Досвід поведінки в навчальних або життєвих ситуаціях усвідомлюється студентом і стає вже особистісним досвідом);

- *корекційний* (допомагає зосередити увагу процесу формування професійного іміджу на конкретних проблемах студентського контингенту ЗВО педагогічного профілю, які стосуються мотиваційно-ціннісного, гностичного, практично-діяльнісного, особистісно-рефлексивного компонентів професійного іміджу);

- *креативний* (сприяє прояву ініціативності та активності майбутніх педагогів у іміджотворчій діяльності у ЗВО. Особливу увагу слід приділити спрямуванню діяльності органів студентського самоврядування на формування професійного іміджу майбутніх фахівців);

- *прогностичний* (забезпечує змістове наповнення процесу формування професійного іміджу такими знаннями, вміннями та навичками, які сприятимуть формуванню та підтриманню пози-

тивного професійного іміджу вчителів іноземних мов у майбутньому як під час виконання професійних обов'язків, так і у повсякденному житті).

За компонентами професійного іміджу доцільно виокремити такі напрями структурування змісту:

– *знаннєвий* (забезпечує добір інформації, яка здійснює потужний вплив на формування мотиваційно-ціннісного, практично-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів професійного іміджу; стосується обраного фаху й актуальна саме у юнацькому віці);

– *ціннісний* (відповідає уявленням про зміст виховання як систему цінностей і сприяє залученню студентів ЗВО до професійних цінностей);

– *діяльнісний* (вимагає використання сучасних активних й інтерактивних методів навчання і виховання для набуття майбутніми педагогами життєвих навичок, особистісного досвіду у контексті формування професійного іміджу, його створення та підтримання).

За складовими іміджу професіонала вбачаємо доцільність у виокремленні габітарного, вербального і середовищного напрямів, які забезпечують добір змісту процесу формування професійного іміджу майбутнього вчителя іноземних мов.

Вважаємо, що добір та конструювання змісту процесу формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ЗВО має базуватися на принципах особистісно орієнтованого, системного, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та середовищного підходів. Їх реалізація дозволить спиратися на особистісний досвід студентів, залучати їх до іміджотворчої діяльності як рушійної сили формування професійного іміджу, враховувати їх інтереси, потреби, цінності, формувати вмотивованість до іміджотворчої діяльності та забезпечувати досвід іміджотворення.

Провідними принципами, крім загальнодидактичних, нами визначено такі: принцип відповідності змісту віковим особливостям студентів ЗВО, принцип інтеграції, принцип зв'язку з життям, навчанням і практикою, принцип прогностичності, принцип актуальності, принцип емоційності.

Визначені підходи й принципи, урахування зазначених вище напрямів дозволяють конкретизувати зміст формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов за такими концентрами: «Мій габітарний імідж», «Мій вербальний імідж», «Мій середовищний імідж», які відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика змісту процесу формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти

Концентри	Напрями				
	Знаннєвий	Ціннісний	Нормативний	Діяльнісний	Прогностичний
Мій габітарний імідж	Знання про еталоли краси, стилі одягу, особливості створення ділового образу, місце макіяжу, зачіски, аксесуарів у створенні ділового образу	Провідні цінності особистості, місце фізичного здоров'я в системі цінностей людини, взаємозв'язок між менталітетом і іміджем	Культура зовнішнього вигляду учителя	Уміння й навички створення візуального образу, самооцінки зовнішнього вигляду	Знання, вміння й навички, пов'язані зі стратегіями створення візуальних образів, які забезпечують позитивний професійний імідж
Мій вербальний імідж	Знання про стилі спілкування, їх вплив на взаємовідносини між людьми, комунікативні маніпуляції, особливості невербальної комунікації	Цінність спілкування як універсальної реальності суспільного буття, засобу соціально-педагогічної дії	Правила і норми спілкування у сім'ї, навчальному закладі, у громадських місцях, відповідальність за свої слова (зокрема, правова)	Уміння й навички спілкування у сім'ї, навчальному закладі, у громадських місцях, уміння телефонного спілкування; рефлексія своєї комунікативної поведінки	Знання, вміння й навички, пов'язані з комунікативними стратегіями, які забезпечують позитивний професійний імідж
Мій середовищний імідж	Знання форм і методів самоідентифікації, тактик та стратегій самопрезентації; знання щодо організації робочого простору	Поцінування інших людей	Норми поведінки у сім'ї, навчальному закладі, у громадських місцях, відповідальність за свої вчинки (зокрема, правова)	Уміння і навички самооцінки вчинків, рефлексії, уміння організації робочого простору	Знання, вміння й навички поведінкових стратегій, які забезпечують підтримання позитивного професійного іміджу; вміння сказати "Ні" у ситуаціях, що потенційно небезпечні для професійного іміджу

Реалізація запропонованого змісту можлива шляхом збагачення іміджотворчим компонентом певних дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) у процесі аудиторної, науково-дослідної та самостійної роботи студентів, а також під час проходження ними різних видів практик та участі у різних формах позааудиторної діяльності.

Аналіз навчальних планів бакалаврів за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) дозволяє стверджувати, що із вибірки навчальних дисциплін потенціал до формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов мають такі: для реалізації концентрів «Мій габітарний імідж» та «Мій середовищний імідж» дисципліна «Вступ до спеціальності», для реалізації концентру «Мій вербальний імідж» дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова англійська мова». Ці дисципліни потребують збагачення іміджотворчим змістом. Ядром такої підготовки має стати дисципліна за вибором «Професійний імідж сучасного вчителя іноземних мов».

Серед організаційних форм навчання з огляду на формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов найефективнішими визначено дискусійні форми на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час аудиторної діяльності (проблемні лекції, практичні заняття, відеолекторії) з використанням інтерактивних методів, спрямованих на ініціативний підхід, стимулювання творчості під час навчання (ділові ігри, кейс-ситуації, презентації тощо).

З огляду на те, що в сучасних умовах трансформацій у сфері вищої освіти набула актуальності освітня парадигма студентоцентрованого навчання, згідно з якою студентів надається можливість вибору змісту, темпу, способу та місця навчання [2, с. 61], вбачаємо за доцільне створення індивідуальних траєкторій формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, у процесі чого відбуватиметься їх творча самореалізація, прояв і розвиток особистісних і ділових якостей і здібностей відповідно до індивідуальних освітніх маршрутів. Цей процес має здійснюватись за постійної педагогічної підтримки і під контролем.

Ефективним у реалізації індивідуальних траєкторій навчання є використання ІКТ, активних та інтерактивних методів навчання, що активізують процес самоосвіти студентів, привчають до роботи з великими обсягами інформації різних видів, розвивають уміння і навички самостійного прийняття рішень тощо.

З огляду на світовий досвід та намагання України визнати результати неформальної та інфор-

мальної освіти водночас із формалізованою вважаємо перспективним використання їх можливостей для реалізації індивідуальних освітніх маршрутів формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Сьогодні існує розмаїття організаційних форм неформальної освіти, які є цікавими в аспекті навчання іміджотворення: спеціалізовані конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекторії, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, створення та послуговування мережевими бібліотеками, інтернет-сервісами та цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, організація спільної діяльності, секції, гуртки, клуби, культурні ініціативи, театри, вуличні університети, діалогові групи, публічні дискурси, участь у громадських організаціях, недільні школи, дистанційне навчання, навчання онлайн, виїзні заняття, компенсаційні програми, спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини (тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування тощо).

Інформальна освіта охоплює освітню діяльність, що відбувається в повсякденному житті на самостійно або соціально спрямованій основі.

Використання зазначених альтернативних форм навчання допоможе майбутнім учителям іноземних мов пристосуватися до постійних трансформацій суспільства.

Ефективними дидактичними засобами формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов є навчальна і фахова література та засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

Висновки. Реалізація авторської методики цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов через основні вектори педагогічного процесу призведе до бажаного результату, тобто до позитивних зрушень у сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу та експериментальній перевірці запропонованої методики формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В.Г. Кременя. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.